
Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania

Badanie zrealizowane w 2017 r.

Iza Chmielewska
Grzegorz Dobroczek
Adam Panuciak

Synteza	4
1. Wprowadzenie	6
2. Napływ obywateli Ukrainy do Polski	7
3. Porównanie imigracji zarobkowej z Ukrainy w aglomeracji lubelskiej i warszawskiej	10
3.1. Informacje wstępne o badaniu	10
3.2. Cechy społeczno-demograficzne migrantów	11
3.3. Wzorce imigracji	13
3.4. Rynek pracy	16
3.5. Sytuacja finansowa i transfery	18
4. Gospodarstwa rolne	23
4.1. Informacje wstępne o badaniu w rolnictwie	23
4.2. Charakterystyka gospodarstw rolnych zatrudniających obywateli Ukrainy	24
4.3. Charakterystyka pracowników z Ukrainy zatrudnionych w rolnictwie	29
5. Środki przekazywane na Ukrainę	34
Aneks - metodologia badania RDS	35
Bibliografia	37

Badanie zostało przeprowadzone we współpracy z Fundacją Ośrodka Badań nad Migracjami przy Uniwersytecie Warszawskim. Podziękowania za zaangażowanie w badanie należą się całemu pracującemu nad nim zespołowi, a w szczególności dr hab. Agacie Górny, dr hab. Pawłowi Kaczmarczykowi, Monice Szuleckiej, Katarzynie Kołodziejczyk. W przygotowaniu badania brali udział także pracownicy Departamentu Analiz Ekonomicznych NBP: Katarzyna Saczuk, Paweł Strzelecki oraz Robert Wszyński, którym autorzy również dziękują za współpracę.

Synteza

Obywatele Ukrainy od lat są stałymi uczestnikami polskiego rynku pracy. Widoczni są oni szczególnie w województwie mazowieckim w aglomeracji warszawskiej oraz na terenach wyspecjalizowanych w rolnictwie. Wybuch konfliktu zbrojnego na wschodzie kraju na początku 2014 r. oraz pogarszająca się sytuacja ekonomiczna zarówno na Ukrainie, jak i w Rosji, wywołały gwałtowny wzrost zainteresowania pracą w Polsce. Najbardziej jest to widoczne w liczbie oświadczeń o chęci powierzenia pracy cudzoziemcowi zarejestrowanych przez polskich pracodawców¹. Jest to najprostsza i najbardziej rozpowszechniona wśród Ukraińców forma podejmowania pracy w Polsce. Według szacunków Departamentu Statystyki NBP w 2017 r. średni przebywało w Polsce około 900 tys. obywateli Ukrainy. W pierwszych trzech kwartałach 2017 r. imigranci ci przekazali na Ukrainę ponad 8,6 mld PLN.

Nowa fala imigracji obywateli Ukrainy zarówno do aglomeracji warszawskiej i lubelskiej charakteryzuje się napływem osób w wieku produkcyjnym, w którym dominują osoby młode (średnia wieku <40 lat) i dobrze wykształcone. Do województwa mazowieckiego częściej przyjeżdżali Ukraińcy z zamiarem podjęcia pracy, natomiast do województwa lubelskiego w celu edukacji, bądź kontynuacji studiów. Ukraińcy w Polsce wykonują przede wszystkim prace proste, nie wymagające wysokich kwalifikacji. W przypadku Lublina najbardziej popularnymi sektorami są: hotelarstwo i gastronomia, handel hurtowy i detaliczny, natomiast w przypadku Warszawy decydującą rolę mają sektory: usług dla gospodarstw domowych, budownictwo. Zgodnie z intuicją imigranci w aglomeracji warszawskiej zarabiali przeciętnie więcej niż w aglomeracji lubelskiej, natomiast rzadziej przekazywali środki na Ukrainę.

Wyniki badania w rolnictwie, zrealizowanego w gospodarstwach rolnych w powiecie grójeckim i płońskim, jednoznacznie wskazują, że zatrudnienie ukraińskich pracowników do prac w rolnictwie jest bardzo rozpowszechnione. W chwili badania aż 36,8% ankietowanych gospodarstw rolnych zatrudniało obywateli Ukrainy. Kolejnych 11,5% zadeklarowało, że zdarzało im się zatrudniać w przeszłości pracowników z Ukrainy. Oznacza to, że połowa z przebadanych gospodarstw rolnych (łącznie 48,2%) korzysta lub korzystała z pracowników ukraińskich. Z pracy imigrantów częściej korzystają gospodarstwa większe powierzchniowo oraz bardziej aktywne jeśli chodzi o produkcję na co wskazuje znacznie częstsze korzystanie przez nie z różnego rodzaju dopłat unijnych w tym dopłat na modernizację.

Ukraińscy pracownicy zatrudniani w gospodarstwach rolnych wykonują przede wszystkim proste i czasochłonne prace, które nie wymagają specjalnych kwalifikacji takie jak zbieranie

¹ Uproszczoną procedurę umożliwiającą zatrudnianie cudzoziemca w oparciu o oświadczenie pracodawcy reguluje rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 27 czerwca 2007 r. z późniejszymi zmianami (Dz.U. 120 poz. 824).

plonów i pielęgnacji roślin. Spora część jest także angażowana do opieki nad zwierzętami. Nie są natomiast zbyt często angażowani do prac transportowych i sprzedaży zbiorów. Praca w sektorze rolniczym charakteryzuje się natomiast bardzo wysoką intensywnością. Zatrudnieni często pracują 6-7 dni w tygodniu średnia liczba godzin pracy w tygodniu to 64 godziny (wobec 54 godzin w aglomeracji warszawskiej).

Jeśli chodzi o samych imigrantów podejmujących pracę w sektorze rolniczym są to osoby z mniejszym doświadczeniem w przyjazdach zarobkowych do Polski od imigrantów pracujących w aglomeracjach miejskich. Blisko cztery piąte badanych w sektorze rolnym przyjechało po raz pierwszy do Polski w ciągu dwóch lat poprzedzających badanie. To może wskazywać, że sektor rolny jest tym rynkiem, na którym znacząca część nowych migrantów podejmuje swoją pierwszą pracę. Pod względem cech społeczno-demograficznych imigranci pracujący w rolnictwie także różnią się od osób pracujących w badanych aglomeracjach. Częściej są to mężczyźni pochodzący z małych miast i wsi o niższym poziomie wykształcenia.

1. Wprowadzenie

Od 2014 r. można zaobserwować silny wzrost liczby obywateli Ukrainy na polskim rynku pracy, który wynika z pojawienia się nowej fali imigracji². Początkowo pracownicy ci lokowali się głównie w sektorze rolnym i aglomeracji warszawskiej. Z biegiem czasu obywatele Ukrainy zaczęli być obecni także w innych mniejszych aglomeracjach i innych sektorach. Zrealizowane badania miało na celu zbadanie zjawiska migracji w innej niż warszawska aglomeracji oraz gruntowne przebadanie sytuacji pracowników sezonowych w sektorze rolnym. Z powodu swojej specyfiki i odmienności do badania została wybrana aglomeracja lubelska. Głównym celem badania było zwiększenie wiedzy o wpływie imigracji na procesy zachodzące na polskim rynku pracy oraz przepływów pieniężnych związanych z pracą cudzoziemców w Polsce.

Przeprowadzone w 2017 r. badanie i jego wyniki są kontynuacją i za razem rozszerzeniem badania z 2015 r., które było poświęcone imigrantom z Ukrainy pracującym w aglomeracji warszawskiej. W ramach prac w 2015 r. przeprowadzono badanie ankietowe metodą RDS (respondent driven sample) w aglomeracji warszawskiej oraz wstępne prace badawcze w dwóch wybranych gminach rolniczych.

W tej edycji badania starano się zanalizować dwa mało rozpoznane dotychczas obszary: kwestie obecności imigrantów z Ukrainy w innej, tj. niewarszawskiej lokalizacji oraz w sposób systematyczny przeanalizować znaczenie Ukraińców w polskim rolnictwie. W tym pierwszym wymiarze wybraną lokalizacją jest Lublin i jego okolice, który odgrywa bardzo dużą rolę na imigracyjnej mapie Polski. W drugim przypadku badanie objęło sektor rolniczy województwa mazowieckiego, który – co jednoznacznie wynika z dostępnych danych urzędowych – w największym stopniu korzysta z cudzoziemskich pracowników.

Opracowanie ma następującą strukturę. W pierwszej kolejności zostanie przedstawione krótkie wprowadzenie do zjawiska imigracji w Polsce. Kolejny przedstawia wyniki badania metodą RDS w Lublinie w porównaniu do badania w aglomeracji warszawskiej z 2015r. Następny analizuje obecność Ukraińców w sektorze rolnym.

Uzyskane wyniki poszerzyły możliwości analityczno-badawcze NBP, jak i stanowią istotny wkład w działania statystyczne prowadzone przez bank. Zdobyta wiedza posłuży do poprawy jakości danych bilansu płatniczego, a co zatem idzie uzyskanie pełniejszego obrazu równowagi zewnętrznej polskiej gospodarki. Ponadto stanowią ważny czynnik przy analizie polskiego rynku pracy i luk na nim występujących.

² W Raporcie zwrot imigrant i migrant są wykorzystywane zamiennie

2. Napływ obywateli Ukrainy do Polski

Obserwowany od 2014 r. wzrost liczby obcokrajowców w Polsce zarejestrowano także w 2016 r.³ gdy realizowane było badanie. Według danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydano wówczas 127 tys. zezwoleń na pracę dla cudzoziemców (wzrost o 93,6% w stosunku do 2015 r.) i zarejestrowano 1.3 mln. oświadczeń o chęci powierzenia pracy cudzoziemcowi (wzrost o 68,0%). Również w 2017 r. można zaobserwować dynamiczny wzrost liczby cudzoziemców zainteresowanych pracą w Polsce. Tylko w pierwszej połowie roku wydano 108 tys. zezwoleń na pracę (o 110,0% więcej niż w analogicznym okresie 2016 r.) i zarejestrowano ponad 948 tys. oświadczeń (o 49,4% więcej niż rok wcześniej).

Tabela 1. Liczba zarejestrowanych oświadczeń i wydanych zezwoleń w okresie od 2010 r. do pierwszej połowy 2017 r. – dane w tysiącach

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	I połowa 2017
Liczba zarejestrowanych oświadczeń								
Ogółem	180	260	244	236	387	782	1 314	948
dla obywateli Ukrainy	169	240	224	218	373	763	1 263	905
Liczba wydanych zezwoleń na pracę								
Ogółem	37	41	39	39	44	66	127	108
dla obywateli Ukrainy	13	19	20	20	26	50	106	91

Źródło: Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej

Zanotowany wzrost wynikał z chęci podejmowania pracy w Polsce przez obywateli Ukrainy oraz niedoboru na rynku pracy pracowników polskich. W 2016 r. wydano dla Ukraińców 103,2 tys. zezwoleń na pracę (wzrost rok do roku o 115,0%) co stanowiło 81,0% wszystkich wydanych zezwoleń (rok wcześniej było to 73,0%). Rejestracji oświadczeń o chęci powierzenia pracy obywatelowi Ukrainy dokonano natomiast 1.3 mln. razy (wzrost o 65,5%) co stanowiło 96,0% wszystkich rejestracji i był to udział analogiczny jak w 2015 r. Jeśli chodzi o pierwszą połowę 2017 r., obywateli Ukrainy dotyczyło 91 tys. wydanych zezwoleń na pracę (84,5% ogółu wydanych zezwoleń) i 905 tys. zarejestrowanych oświadczeń (95,5% wszystkich rejestracji). Według szacunku Departamentu Statystyki NBP przygotowanego w oparciu o dostępne dane, w 2017 r. jednorazowo przebywało w Polsce około miliona pracowników z zagranicy, z czego około 87,0% stanowili właśnie obywatele Ukrainy.

³ Badanie zakończyło się w roku 2017, jednak badania terenowe przeprowadzono w 2016 r.

W strukturze rejestrowanych oświadczeń na uwagę zasługują dwa obserwowane trendy. Jednym z nich jest rosnące zainteresowanie pracownikami z Ukrainy wśród pracodawców z rejonów innych niż Mazowsze. Jeszcze do 2014 r., ponad połowa oświadczeń rejestrowana była tylko w tym województwie (choć już wtedy zaobserwowano spadek w stosunku do 2013 r.), podczas gdy w 2016 r. jego udział spadł do 28,0%. W pierwszej połowie 2017 r. było to już tylko 24,6%. Wzrósł natomiast udział oświadczeń rejestrowanych w innych województwach. W szczególności w łódzkim (z 2,9% w 2014 r. do 7,6% w 2016 r.), wielkopolskim (z 5,7% do 9,7%), śląskim (z 2,9% do 6,5%) i małopolskim (z 5,1% do 7,7%).

Kolejną ważną zmianą jest rosnące zainteresowanie pracownikami z Ukrainy wśród branż innych niż rolnictwo. Przed 2014 r. średnio ponad połowa rejestrowanych oświadczeń dotyczyła tego właśnie sektora gospodarki. W 2016 r. mimo, że liczba oświadczeń rejestrowanych przez tę branżę nadal była najwyższa (w 2016 r. 336.7 tys. oświadczeń wobec 178,2 tys. w 2014 r.) to w 2016 r. udział tego sektora w ogólnej liczbie rejestracji wyniósł tylko 25,6%. Systematycznie rośnie natomiast znaczenie takich branż jak budownictwo, przetwórstwo przemysłowe, transport, handel i sektor gospodarstw domowych.

Rosnące znaczenie obywateli Ukrainy na polskim rynku pracy potwierdzają także inne dostępne statystyki. Według danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w III kwartale 2017 r. liczba ubezpieczonych, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie wyniosła 308 tys. (z 423 tys. wszystkich ubezpieczonych, którzy podali obywatelstwo inne niż polskie). Dla porównania w IV kwartale 2016 r. osób takich było 194 tys. a w IV kwartale 2014 r. tylko 49 tys. Statystyki te wskazują, że równie dynamicznie jak ogólna liczba obywateli Ukrainy pracujących w Polsce rośnie liczba osób, które płacą w Polsce składki na ubezpieczenie związane z pracą.

Rośnie także liczba osób, które starają się legalizować swój pobyt w Polsce. Według danych Urzędu do Spraw Cudzoziemców liczba obywateli Ukrainy, którzy na koniec I połowy 2017 r. posiadali ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu na terytorium Polski wyniosła 128 tys. W większości przypadków (około 75,0%) było to zezwolenie na pobyt czasowy, wydawane maksymalnie na 3 lata. Zarówno dane ZUS jak i dane UdSC wskazują, że część obywateli Ukrainy stara się przynajmniej na jakiś czas związać na dłużej z polskim rynkiem pracy.

W 2017 r. Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy opublikował wyniki badania „Zagraniczna migracja pracownicza społeczeństwa”, badanie to potwierdza trendy dotyczące migracji obywateli Ukrainy do Polski. Według raportu Polska jest najważniejszym krajem docelowym migracji Ukraińców, blisko 40% całej emigracji przyjechało do Polski. Według raportu w latach 2015 – 2017 do Polski przyjechało 507 tys. osób z Ukrainy w związku z pracą. W I połowie 2017 r. jednocześnie przebywało w Polsce

303 tys. imigrantów pracowniczych z Ukrainy. W tym 285,6 tys. krótkoterminowo oraz 17,4 tys. osób pracowało długookresowo. Dane te zostały opracowane na podstawie badania w gospodarstwach domowych realizowanego w I półroczu 2017 r. Badanie to miało charakter badania. Reprezentatywnego. Przebadano 21,7 tys. gospodarstw, w których zrealizowano ponad 40 tys. ankiet z osobami które wróciły z imigracji oraz członkami rodzin z których wyjechano na emigrację oraz gospodarstwami które nie uczestniczą w emigracji. Należy podkreślić, że w świetle dostępnych danych szacunek wielkości imigracji z Ukrainy wydaje się zbyt niski. Jednak co ważne badanie przeprowadzone przez Urząd Statystyczny Ukrainy potwierdza wagę badanego zjawiska i dostarcza wiele dodatkowych informacji.

3. Porównanie imigracji zarobkowej z Ukrainy w aglomeracji lubelskiej i warszawskiej

3.1. Informacje wstępne o badaniu

Badanie ankietowe w aglomeracji lubelskiej przeprowadzono metodą RDS (Respondent Driven Sampling) i było ono kontynuacją badania zrealizowanego analogiczną metodą w aglomeracji warszawskiej⁴ w 2015 r. Metoda RDS zastosowana w obu badaniach, to w uproszczeniu rodzaj zmodyfikowanej kuli śniegowej, która pozwala na dotarcie w kontrolowany sposób do respondentów pomimo braku wiedzy o dokładnym miejscu ich przebywania i liczebności, i umożliwia uzyskanie wiarygodnych statystycznie rezultatów. Badanie w aglomeracji lubelskiej było zrealizowane w okresie od września do listopada 2016 roku. Badaniem objęci zostali obywatele Ukrainy w wieku 18 lub więcej lat, którzy przyjechali do Polski po raz pierwszy nie wcześniej niż w 1989 roku i przebywali w momencie badania na terenie aglomeracji lubelskiej. Z próby badawczej wyłączeni zostali imigranci, którzy przyjechali do Polski w celu turystyczno-wypoczynkowym czy w związku z leczeniem i w odwiedziny u znajomych. W ten sposób wykluczono z badania obywateli Ukrainy, których pobyt w Polsce można traktować jako jedynie okazjonalny. Włączono do niego natomiast osoby podejmujące studia w Polsce, osoby przybyłe do rodziny i inne.

Przeprowadzono łącznie 400 wywiadów, przy czym próba została podzielona na dwie pod-próby: 100 osób, które kształcą się w Polsce w szkole lub na uczelni w trybie dziennym lub wieczorowym (dalej nazywane „studentami”), 300 osób, które nie kształcą się w Polsce w powyższy sposób (do tej pod-próby weszły jednak osoby, które kształcą się na studiach zaocznych, eksternistycznych, podyplomowych oraz kursach dokształcających), dalej nazywani „migrantami”. Wyodrębnienie w próbie populacji studentów wynikało z tego, że w Lublinie jako mieście studenckim populacja ukraińskich studentów jest szczególnie duża. Ankietyzacja prowadzona była metodą wywiadów bezpośrednich w specjalnie do tego celu przygotowanym pomieszczeniu

Celem badania w aglomeracji lubelskiej było uzyskanie informacji o strukturalnych charakterystykach napływu z Ukrainy do Polski poza województwem mazowieckim i poza

⁴ Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce. Badanie zrealizowane w 2015 r.

województwami z dużymi ośrodkami miejskimi takimi jak Kraków, Poznań czy Wrocław. Na potrzeby badania przez aglomerację lubelską rozumiany był obszar obejmujący Lublin i okolice (w odległości do 50 km). Głównym przedmiotem badania była aktywność ekonomiczna migrantów w Polsce i związane z nią transfery do kraju pochodzenia.

W badaniu w aglomeracji warszawskiej w 2015 r. próba badawcza objęła 585 migrantów i 125 studentów. Kryteria doboru i podziału na powyższe kategorie były analogiczne jak w przypadku aglomeracji lubelskiej. Zastosowanie identycznej metodologii i niewielki odstęp czasu pomiędzy turami badania pozwalają na porównanie modelu funkcjonowania obywateli Ukrainy w aglomeracji lubelskiej (wymienne dla uproszczenia w Lublinie) i warszawskiej (wymienne w Warszawie) w odniesieniu do podstawowych cech społeczno-demograficznych, modelu funkcjonowania na polskim rynku pracy oraz transferowania środków do kraju pochodzenia.

3.2. Cechy społeczno-demograficzne migrantów

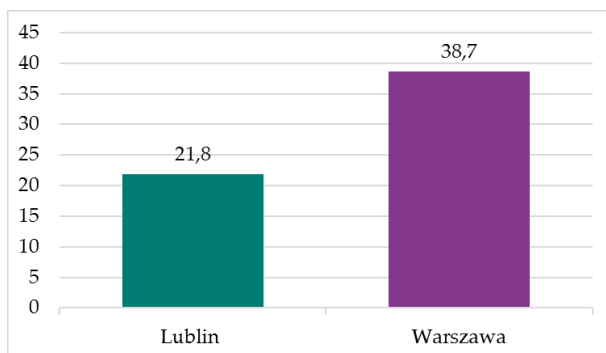
W obydwu aglomeracjach udział kobiet wśród migrantów z Ukrainy była wyższy niż mężczyzn. Można jednak zauważyć, że udział kobiet był nieznacznie wyższy w aglomeracji warszawskiej, co prawdopodobnie wiąże się z pracą w sektorze usług wspomagających gospodarstwa domowe. Wśród studentów natomiast udział mężczyzn w obu aglomeracjach był wyższy.

Tabela 2. Migranci i studenci w Lublinie i Warszawie w podziale na płeć (w proc.)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci
Mężczyzna	47,0	54,2	44,1	64,7
Kobieta	53,0	45,7	55,9	35,3
Ogółem (N)	300	100	578	132

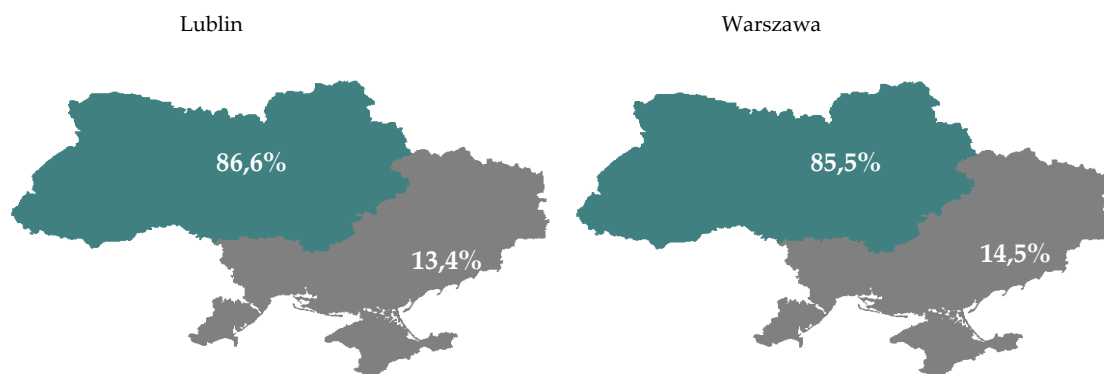
Wśród migrantów z Ukrainy dominują osoby młode, średnia wieku dla migrantów w Lublinie wyniosła 21,8 lata, a Warszawie 38,7 lat. Wyższa średnia wieku w aglomeracji warszawskiej prawdopodobnie wynika z innego celu przyjazdu do tych dwóch obszarów. Lublin jest powszechnie uważany za miasto studenckie, natomiast do Warszawy imigranci przyjeżdżają głównie do pracy. Przeciętny wiek studentów w obydwu województwach wyniósł ok. 21 lat.

Wykres 1. Wiek migrantów w Lublinie i Warszawie

W obu aglomeracjach wśród imigrantów większość stanowiła ludność z zachodniej części Ukrainy. Do województwa mazowieckiego przyjechało 85,5% osób z terenów zachodnich, a w szczególności z obwodu lwowskiego (29,8%), tarnopolskiego (14,3%) oraz iwanofrankowskiego (11,2%). Podobny charakter przyjazdów do Polski dotyczył Ukraińców w województwie lubelskim, gdzie 86,6% pochodziła z terenów zachodniej Ukrainy (obwód chmielnicki 15,9%, lwowski 14,5%, wołyński i rowieński po 11,2%).

Wykres 2. Podział na regiony, z których Ukraińcy przyjechali po raz pierwszy do Polski

Blisko 1/3 migrantów z Ukrainy, którzy przyjeżdżali do aglomeracji warszawskiej, miała wykształcenie wyższe magisterskie, w Lublinie migranci z wykształceniem wyższym magisterskim stanowili 19,0%. W aglomeracji lubelskiej wyższy był jednak udział osób z wykształceniem licencjackim i inżynierskim (21,5%) i osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (29,0%).

Tabela 3. Migranci i studenci w Lublinie i Warszawie według wykształcenia (dane w %)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci
Stopień naukowy doktora lub wyższy	1,3	0,0	0,0	0,0
Wyższe magisterskie	19,0	9,1	32,4	13,8
Wyższe licencjackie lub inżynierskie	21,5	12,2	6,6	16,6
Pomaturalne/policealne	12,4	2,1	5,2	4,3
Średnie zawodowe	8,0	4,7	37,2	6,7
Średnie ogólnokształcące	29,0	61,5	9,1	40,5
Zasadnicze zawodowe	1,8	0,0	6,3	0,4
Podstawowe lub gimnazjalne	6,5	10,4	3,0	17,7
Nieukończone podstawowe	0,3	0,0	0,0	0,0
Ogółem (N)	300	100	578	132

3.3. Wzorce imigracji

W obu porównywanych aglomeracjach głównym motywem przyjazdu do Polski był brak pracy lub niezadowalający poziom wynagrodzenia w kraju pochodzenia (Lublin - 51,2% , Warszawa - 77,2%). Wśród migrantów z aglomeracji lubelskiej ważnym motywem była także chęć podjęcia lub kontynuacji nauki (30,1% odpowiedzi). Dla porównania, w Warszawie było to tylko 2,4%. Zgodnie z oczekiwaniami zarówno lubelscy jak i warszawscy studenci w zdecydowanej większości wskazali chęć podjęcia nauki jako główny powód przyjazdu do Polski.

Tabela 4. Imigranci w Lublinie oraz w Warszawie według głównego powodu przyjazdu (%)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci
Brak pracy w kraju pochodzenia	12,5	5,1	26,5	6,1
Niezadawalający poziom wynagrodzenia w kraju pochodzenia	38,7	2,3	50,7	12,4
Chęć podjęcia lub kontynuacji studiów	30,1	81,7	2,4	72,1
Sytuacja polityczna w kraju pochodzenia	5,6	4,6	6,0	5,6
Inne przyczyny	13,1	6,3	14,4	3,8
Ogółem (N)	292	100	578	132

Udział migrantów, którzy po raz pierwszy przyjechali do Polski po 2014 r. był zauważalnie wyższy w aglomeracji lubelskiej, gdzie wyniósł 65,2%. Analogiczny współczynnik dla aglomeracji warszawskiej wyniósł 49,5%. Ponadto można zauważyć, że blisko trzy czwarte badanych studentów przyjechało do Polski w ciągu dwóch lat poprzedzających badanie. W związku z tym ich doświadczenie migracyjne było niewielkie.

Tabela 5. Imigranci w Lublinie oraz w Warszawie według roku pierwszego przyjazdu (%)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci
1989 - 1996	0,4	0,0	5,1	0,5
1997 - 2001	0,8	0,0	6,4	0,3
2002 - 2006	1,5	0,0	10,7	0,5
2007 - 2011	5,5	8,6	13,6	0,7
2012	10,8	3,3	7,3	7,0
2013	15,5	5,6	7,4	18,1
2014	24,1	11,3	13,9	12,4
2015	34,8	60,2	35,6	60,4
2016	6,6	11,0	b.d.	b.d.
Ogółem (N)	292	100	578	132

Poza rokiem pierwszego przyjazdu, przy analizie doświadczenia migracyjnego obywateli Ukrainy ważny jest także łączny czas pobytu w Polsce (podczas wszystkich przyjazdów). Na podstawie badania wynika, że respondenci z aglomeracji lubelskiej łącznie przebywali w Polsce ponad 2 lata (25,9 miesiąca). Podobny łączny czas pobytu podczas wszystkich wizyt był w przypadku aglomeracji warszawskiej (25,5 miesiąca). Co ciekawe mediana długości łącznego pobytu była istotnie różna w Lublinie wyniosła 20,1 miesiąca, a w Warszawie 10,1 miesiąca. Istotnie niższa mediana od średniej w przypadku Warszawy wskazuje, że w tej aglomeracji dominują osoby z mniejszym doświadczeniem migracyjnym, ale jest także grupa migrantów przebywających znacznie dłużej powyżej średniego okresu zarejestrowanego w tej populacji. W Lublinie populacja jest bardziej jednorodna co do długości pobytu.

Tabela 6. Łączny czas pobytu w Polsce (w miesiącach) migrantów i studentów w Lublinie i Warszawie

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci
Średni łączny czas pobytu	25,9	15,0	25,5	8,7
Mediana łącznego czasu pobytu	20,1	11,0	10,5	2,0
Odchylenie standardowe łącznego czasu pobytu	24,6	11,5	38,1	13,8
Ogółem (N)	300	100	578	132

Z punktu analizy rynku pracy ważne jest jak trwały ma charakter przyjazdu Ukraińców do Polski. Biorąc pod uwagę rodzaj wiz, jakie posiadają cudzoziemcy, można dojść do wniosku, że w Lublinie model przyjazdów jest trwalszy. Świadczy o tym stosunkowo duży odsetek ukraińskich migrantów w Lublinie, którzy posiadają Kartę Polaka (31%) oraz niski odsetek posiadaczy wiz w celu wykonywania pracy na podstawie oświadczenia pracodawcy o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca (18%). W Warszawie Kartę Polaka miało tylko 11,9%, natomiast wśród tych migrantów aż (64,8%) miało wizę w celu wykonywania pracy na podstawie oświadczenia. Wizy tego rodzaju umożliwiają w większości przypadków migrację o charakterze sezonowym. Liczba oświadczeń posiadanych przez migrantów w trakcie pobytu trwającego w momencie badania jest podobna. Większość osób posiadała jedno oświadczenie (ponad 80% w obu województwach). Dwa oświadczenia deklarował co szósty respondent z Warszawy i Lublina.

3.4. Rynek pracy

Migranci z Ukrainy w Warszawie i Lublinie przeważnie wykonują pracę dorywczą. Pracę o charakterze stałym ma nieco ponad jedna trzecia ankietowanych migrantów. Odsetek respondentów, których można by klasyfikować jako bezrobotnych był zbliżony: 5,5% w Lublinie oraz 4,0% w Warszawie. Porównując natomiast status na rynku pracy wśród studentów można zauważyć, że blisko 50,0% w aglomeracji warszawskiej łączyło pracę z nauką (tzn. pracowała dorywczo lub na stałe). W przypadku Lublina jedynie co piąta osoba zdecydowała się podjąć pracę i jednocześnie studiować. Wskazuje to na różnice między osobami podejmującymi studia wyższe w dwóch badanych lokalizacjach.

Tabela 7. Migranci i studenci w Lublinie i Warszawie według sytuacji na polskim rynku pracy (dane w proc.)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci
Praca stała	33,7	8,2	40,4	18,4
Praca dorywcza	60,5	13,7	54,4	31,2
Własna działalność	0,3	0,1	0,1	0,8
Chwilowo bez pracy (gotowość do pracy)	5,5	37,6	4,0	33,6
Brak pracy (brak gotowości lub niemożność jej podjęcia)	0,0	40,3	1,1	15,2
Trudno powiedzieć	0,0	0,0	0,0	0,8
Ogółem (N)	296	99	568	132

Przy ocenie pozycji imigrantów ukraińskich na polskim rynku pracy ważnym czynnikiem oceny jest też intensywność pracy. Zarówno migranci jak i studenci w Warszawie deklarowali, że przeciętnie pracują dłużej niż ci z Lublina. Przeciętna liczba godzin pracy w tygodniu w województwie mazowieckim wyniosła 54 godziny, podczas gdy w województwie lubelskim ta wartość była dużo niższa i wyniosła 37 godzin. Podobna prawidłowość dotyczyła studentów, choć w tym przypadku różnice nie były takie duże (31 godz. w Warszawie, a w Lublinie 26). Najdłuższy tydzień pracy w Warszawie, deklarowali respondenci zatrudnieni w sektorze usług domowych.

Ukraińcy w badanych aglomeracjach wykazują silne zróżnicowanie jeśli chodzi o sektory zatrudnienia. W przypadku Warszawy decydującą rolę mają: usługi dla gospodarstw domowych (34,6%) oraz budownictwo (22,7%). W Lublinie najbardziej popularnymi sektorami są:

hotelarstwo i gastronomia (24,2%), handel hurtowy i detaliczny (21,2%) oraz inne usługi (13,8%). Relatywnie duże znaczenie ma również transport (11,4%), prawie nieobecny na mapie migracyjnego rynku pracy w Warszawie. Nowym zjawiskiem jest, że coraz częściej Ukraińcy zatrudniani są do nowych sektorów, do tej pory relatywnie rzadziej „obsadzanych” przez imigrantów (kategorie „inne” oraz „inne usługi”).

Wykres 3. Przeciętna deklarowana liczba godzin pracy w tygodniu według wybranych kategorii migrantów, Warszawa i Lublin

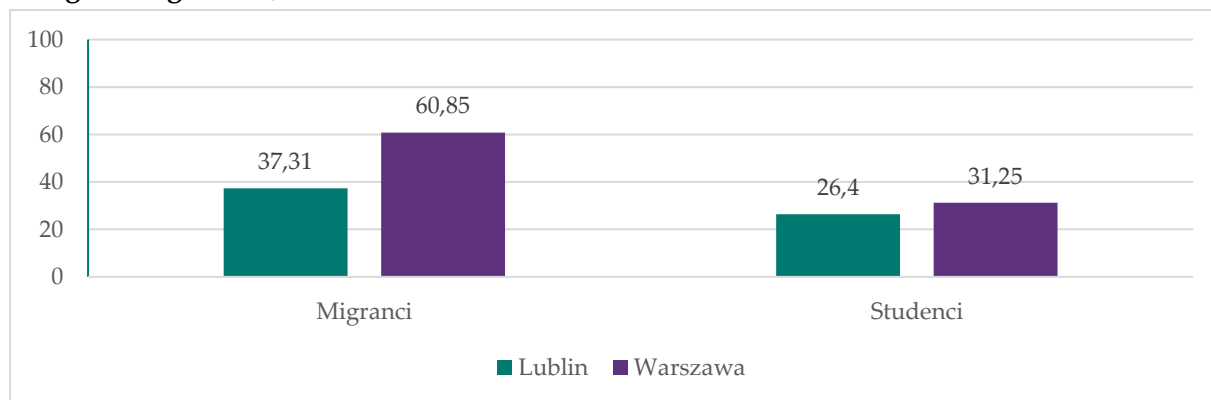

Tabela 8. Migranci i studenci w Lublinie i Warszawie według sektora zatrudnienia (proc.)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci
Rolnictwo	9,8	4,4	17,4	0,0
Przemysł	9,2	11,1	3,5	9,2
Budownictwo, usługi remontowe	6,8	0,0	22,7	10,5
Usługi dla gospodarstw domowych	8,4	0,6	34,6	10,5
Inne usługi	13,8	19,2	5,4	14,5
Edukacja	3,2	18,6	1,2	2,6
Handel hurtowy i detaliczny	21,2	33,3	6,5	32,9
Hotelarstwo i gastronomia	24,2	8,4	16,5	25,0
Służba zdrowia	2,8	0,0	0,3	1,3
Transport	9,8	0,0	0,7	5,3
Inny	11,4	18,1	2,7	13,2
Trudno powiedzieć	0,0	32,0	0,6	0,0

Uwaga – możliwa była więcej niż jedna odpowiedź, stąd odsetki nie sumują się do 100.

Wyniki badań dostarczyły także danych pozwalających na analizę sytuacji Ukraińców na rynku pracy w kontekście pozycji zawodowej. Znacząca większość imigrantów ukraińskich w Polsce wykonuje prace proste, nie wymagające wysokich kwalifikacji (prawie 66% w Lublinie i około 73% w Warszawie). W województwie mazowieckim co piąty migrant z Ukrainy był zatrudniony jako wykwalifikowany rzemieślnik/robotnik (21,8%). Pozostałe zawody nie miały istotnego znaczenia w ogólnym rozkładzie. Nieco odmiennie wygląda sytuacja w Lublinie, gdzie oprócz wykwalifikowanych robotników i rzemieślników (12,1%) spore znaczenie mają także specjaliści, lekarze, prawnicy itd. (12,1%). Ponad połowa studentów z Lublina deklarowała pracę w charakterze specjalisty.

Tabela 9. Migranci i studenci w Lublinie i Warszawie według aktualnej pozycji zawodowej/charakteru aktualnej pracy (dane w proc.)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci
Prace proste	65,7	45,5	73,4	66,7
Robotnik/rzemieślnik wykwalifikowany	12,1	2,3	21,8	11,1
Specjalista (np. prawnik, lekarz)	12,0	51,1	3,3	12,7
Menedżer niskiego/średniego szczebla	1,8	0,0	0,7	1,6
Inny	8,4	1,1	0,7	7,9
Ogółem (N)	283	22	540	63

3.5. Sytuacja finansowa i transfery

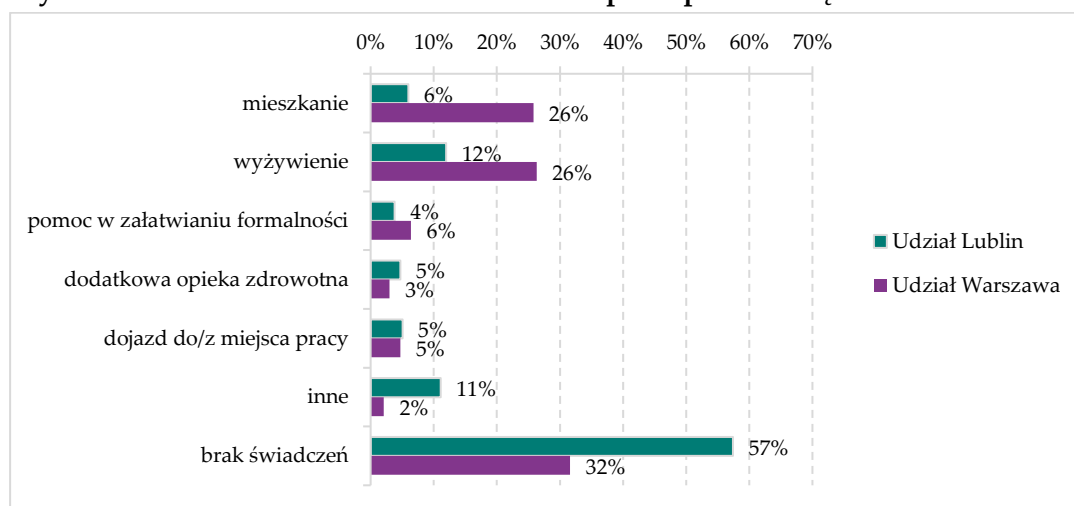
Sytuacja dochodowa migrantów przebywających w Warszawie była wyraźnie lepsza. Ukraińcy z Warszawy i okolic osiągnęli dochody netto o wartości 2 105 zł miesięcznie. Dla porównania w aglomeracji lubelskiej przeciętne zarobki netto wyniosły 1730 zł miesięcznie. Zaobserwowane różnice są po części wynikiem naturalnego zróżnicowania płac w Polsce pomiędzy aglomeracjami, ale mogą też być konsekwencją innej struktury sektorowej zatrudnienia i długości czasu pracy.

Tabela 10. Miesięczne zarobki netto – podstawowe statystyki opisowe według wybranych kategorii imigrantów

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci*	Migranci	Studenci*
Średnia	1729	1236	2105	1337

Z zarobionych pieniędzy średnio 34,2% w Lublinie przeznaczane jest „na życie, czyli wydatki takie jak opłaty za mieszkanie, stałe opłaty, np. za energię i media, wyżywienie, zakupy, transport itp. Możliwość stosunkowo niskich wydatków na życie w Polsce jest w dużej mierze związana z powszechnym zjawiskiem otrzymywania przez imigrantów dodatkowych świadczeń, np. w formie zakwaterowania, wyżywienia lub transportu do/z pracy, co ułatwia oszczędzanie znaczącej części dochodów. Ze świadczeń takich korzysta 68,0% pracujących w aglomeracji warszawskiej, ale tylko 43% w aglomeracji lubelskiej. Głównie wynika to z rzadszego dostępu migrantów do darmowych mieszkań oferowanych przez pracodawcę. Może być to związane z niskim udziałem sektora budowlanego wśród migrantów w Lublinie, który to jest ważnym miejscem zatrudnienia w Warszawie. Praca w sektorze budowlanym często wiąże się z zapewnieniem mieszkania dla pracowników.

Wykres 4. Dodatkowe świadczenia oferowane przez pracodawcę

Niezależnie od tego, że poziom dochodów osiągniętych przez imigrantów z Ukrainy w Lublinie jest niższy niż dochody osób przebywających w Warszawie, to byli oni w stanie gromadzić większe oszczędności. Co drugi badany respondent ze stolicy deklaruje posiadanie oszczędności, w Lublinie było to ponad 60% osób. Migranci z Ukrainy, którzy mieszkają w województwie lubelskim, cechują się niższą deklaracyjną skłonnością do wykorzystywania

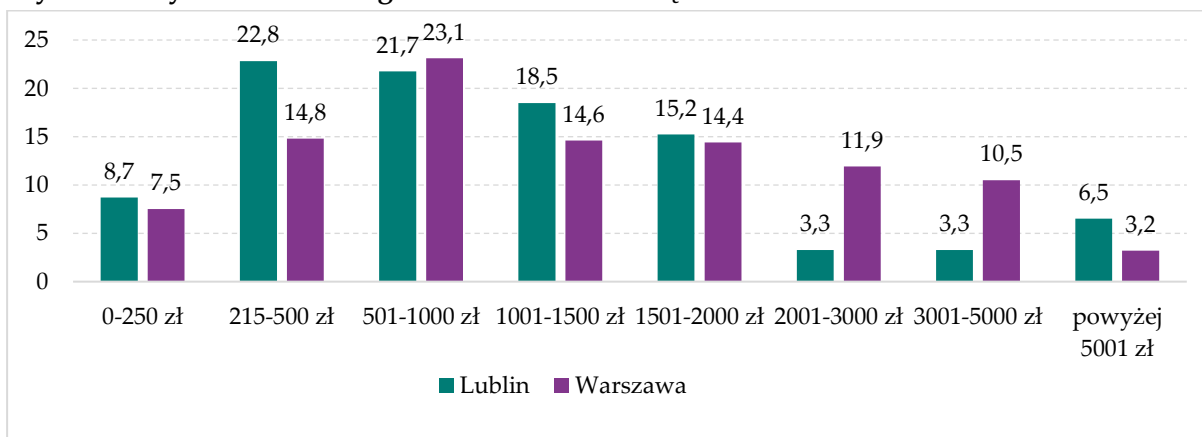
swoich oszczędności w kraju pochodzenia, a także relatywnie rzadziej transferują zarabiane pieniądze za granicę.

Tabela 11. Migranci i studenci w Lublinie i Warszawie według tego czy przekazywali zarobione pieniądze za granicę (w ciągu ostatnich 12 miesięcy) i powiatu (dane w proc.)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci	Migranci	Studenci*
Tak	43,3	15,1	58,4	21,8
Nie	56,7	84,9	41,6	78,2
Ogółem (N)	300	100	570	124

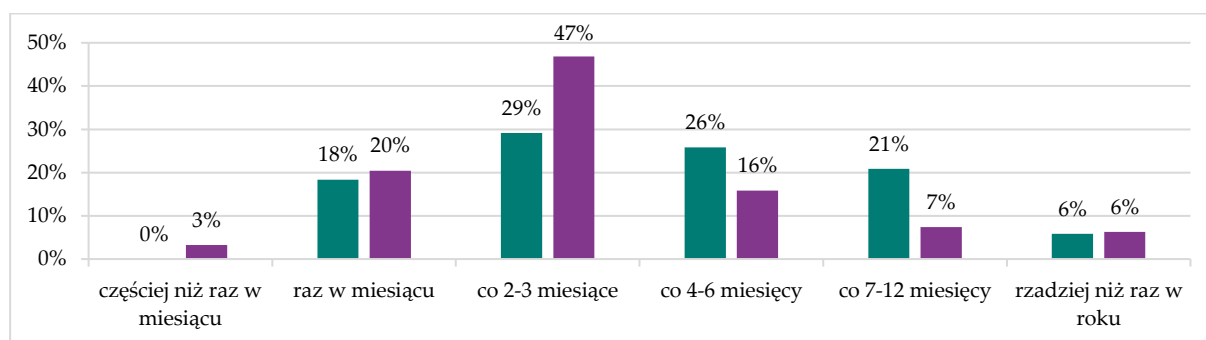
Wśród migrantów przekazujących środki na Ukrainę dominowały osoby, które przekazywały niewielkie kwoty poniżej 1000 PLN. W aglomeracji warszawskiej osób takich było 45,0% a w aglomeracji lubelskiej 53,3%. Średni przekaz z aglomeracji warszawskiej oszacowany na podstawie badania wyniósł 1 793 zł a z lubelskiej 1 541 zł, czyli o 14,0% mniej.

Wykres 5. Wysokość ostatniego transferu na Ukrainę

Z analizy wyników dotyczących częstotliwości przekazów, rysuje się model transferowania, według którego migranci najczęściej odkładają część zarobionych środków i przekazują je do rodziny co 2-3 miesiące. Z taką częstotliwością transferów dokonuje aż 46,9% w aglomeracji warszawskiej i 29,0% w aglomeracji lubelskiej). Część osób przekazuje środki co miesiąc (20,4% w aglomeracji warszawskiej i 18,0% w aglomeracji lubelskiej). Wśród tej grupy dominują raczej migranci z krótszą historią migracyjną. Pozostałe osoby dokonują transferów z mniejszą częstotliwością, jednak odsetek osób, które robią to naprawdę rzadko, tj. rzadziej niż raz w roku jest niski w obu omawianych aglomeracjach.

Wykres 6. Częstotliwość przekazywania środków na Ukrainę

Analiza sposobu transferowania środków wskazuje, że Ukraińcy najczęściej zawożą je rodzinie osobiście (odpowiednio w Lublinie 66,1% i w Warszawie 61,8%). Osobiste przekazywanie zarobków świadczy o cyrkulacyjnym modelu migracji, w którym kontakty z rodziną odgrywają istotne znaczenie. W Lublinie kolejnymi ważnymi kanałami przesyłu środków jest sektor bankowy (16,7%) i specjalistyczne firmy (13,6%). W Warszawie specjalistyczne firmy pełnią ważną rolę (15,3%), jednak rachunki bankowe są używane sporadycznie (4,4%), zamiast tej ostatniej formy wykorzystywany jest raczej przekazywanie środków przez przyjaciół lub rodzinę (14,3%).

Tabela 12. Migranci i studenci przesyłający transfery w Warszawie i Lublinie (dane w proc.)

Kategoria	Lublin		Warszawa	
	Migranci	Studenci*	Migranci	Studenci*
Osobiście	66,1	81,3	61,8	44,4
Przyjaciele/krewni	3,3	0,0	14,3	18,5
Transfer z rachunku bankowego	16,7	18,7	4,4	7,4
Specjalistyczna firma	13,6	0,0	15,3	29,6
Transfer pocztowy	0,1	0,0	0,1	0,0
Nieformalni pośrednicy	0,7	0,0	4,1	0,0
Ogółem (N)	130	15	329	27

Na podstawie wyników badania w aglomeracji lubelskiej można zaobserwować, że wśród osób dokonujących transferów w gotówce, dominują osoby nie dokująca wymiany walut i przekazujące polskie złote (57,6%). Pozostałe osoby wymieniają środki i przekazują waluty obce,

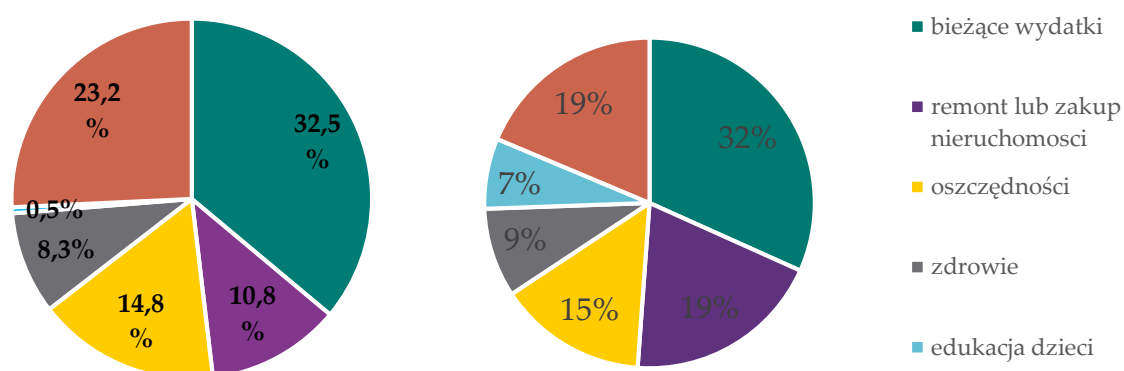
głównie jest to dolar amerykański 23,0% oraz euro 7,9%. Hrywna stanowi 10,1% przekazywanych środków.

Wykres 7. Struktura walutowa środków przekazywanych na Ukrainę badanie w Lublinie (z lewej) i Warszawie (z prawej)

Największa część obywateli Ukrainy pracująca w aglomeracji lubelskiej (41,8%) deklaruje, że istotną część przekazanych za granicę środków zostanie wykorzystana na bieżące wydatki. Kolejnym powszechnym celem jest remont lub zakup nieruchomości (11,5%). Niecomniej badanych transferuje swoje środki na cele zdrowotne 8,3%. Zaoszczędzić planuje 14,8% badanych.

Wykres 8. Cele przekazywania środków pieniężnych na Ukrainę w Lublinie i Warszawie

4. Gospodarstwa rolne

4.1. Informacje wstępne o badaniu w rolnictwie

Drugi moduł badania - sondaż w sektorze rolnym - zrealizowano na terenie województwa mazowieckiego w dwóch powiatach: grójeckim i płońskim, gdzie rejestrowanych jest najwięcej deklaracji o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca. Badanie zrealizowane zostało w okresie wrzesień – grudzień 2016 roku. Był to reprezentatywny sondaż gospodarstw rolnych w powiecie grójeckim i płońskim na losowej próbie adresowej. W każdym z wylosowanych gospodarstw rolnych, gdzie w momencie badania zatrudniani byli pracownicy ukraińscy, przeprowadzono z gospodarzem wywiad dotyczący jego doświadczeń i praktyk odnośnie zatrudniania cudzoziemców oraz realizowano (w zależności od gospodarstwa) od 1 do 3 wywiadów z zatrudnianymi u niego migrantami. W gospodarstwach rolnych, gdzie nie zatrudniano pracowników ukraińskich, realizowane były krótkie wywiady dotyczące podstawowych charakterystyk gospodarstw oraz doświadczeń w zatrudnianiu cudzoziemców w przeszłości i ewentualnych planów na przyszłość w tym zakresie.

Celem modułu było określenie, jak duża jest skala zjawiska zatrudniania pracowników ukraińskich w sektorze rolnym na obszarach, gdzie rejestracja oświadczeń jest szczególnie częsta, oraz jakie są charakterystyki tego zjawiska. Przedmiotem zainteresowania były w szczególności: opis gospodarstw gdzie zatrudniani są Ukraińcy, liczba zatrudnianych pracowników, obowiązki powierzane pracownikom cudzoziemskim. Badanie migrantów ukraińskich zatrudnianych w badanych gospodarstwach służyło natomiast porównaniu informacji zebranych od gospodarzy z tymi dostarczanymi przez cudzoziemców w odniesieniu do stawek płac, wymiaru czasu pracy, podstawy zatrudnienia i prac wykonywanych w gospodarstwie oraz zebraniu informacji na temat wzorców migracji oraz podstawowych cech społeczno-demograficznych cudzoziemców.

W badaniu w powiecie grójeckim przeprowadzono 292 wywiady z gospodarzami zatrudniającymi pracowników ukraińskich oraz 623 wywiady z migrantami. Ponadto 450 wywiadów z gospodarzami niezatrudniającymi pracowników ukraińskich. Z kolei w powiecie płońskim przeprowadzono 243 wywiady z gospodarzami zatrudniającymi pracowników ukraińskich; 483 wywiady z migrantami oraz 421 wywiadów z gospodarzami niezatrudniającymi pracowników ukraińskich.

Badanie przeprowadzono metodą wywiadu bezpośredniego głównie przy wykorzystaniu tabletów tj. techniką TAPI (Tablet Assisted Personal Interviewing) oraz w przypadku problemów z połączeniem z internetem metodą PAPI (Paper and Pencil Interview). Narzędzia do wywiadów

z gospodarzami zostały opracowane w języku polskim, a do wywiadów z migrantami – w języku polskim i ukraińskim.

4.2. Charakterystyka gospodarstw rolnych zatrudniających obywateli Ukrainy

Wyniki badania w powiecie grójeckim (dalej dla uproszczenia: w Grójcu) i powiecie płońskim (dalej dla uproszczenia: w Płońsku) jednoznacznie wskazują, że zatrudnienie ukraińskich pracowników rolnych jest w tych powiatach bardzo rozpowszechnione. W chwili badania aż 36,8% ankietowanych gospodarstw rolnych zatrudniało obywateli Ukrainy (38,8% w Grójcu i 34,6% w Płońsku). Kolejnych 11,5% gospodarzy w obu powiatach zadeklarowało, że zdarzało im się zatrudniać w przeszłości pracowników z Ukrainy. Oznacza to, że połowa z przebadanych gospodarstw rolnych (łącznie 48,2%) korzysta lub korzystała z pracowników ukraińskich.

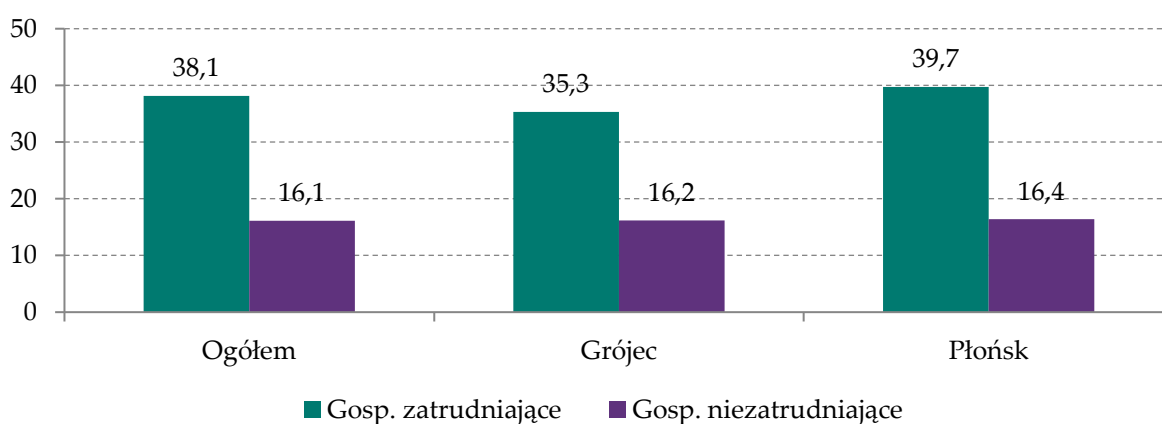
Tabela 13. Odsetek gospodarstw w badanych powiatach zatrudniających migrantów - obecnie lub w przeszłości (w procentach).

	Obecnie	Obecnie nie, ale w przeszłości tak	Razem
powiat grójecki	38.8	10.9	49.7
powiat płoński	34.5	12.0	46.5
ogółem	36.8	11.5	48.2

Korzystanie z ukraińskiej siły roboczej w pracach rolniczych ma dość długą historię. Spośród gospodarstw zatrudniających obecnie Ukraińców, 3,7% zatrudniło takich pracowników po raz pierwszy już w latach 90-tych XX wieku, a niemal w 30,0% gospodarstw pracownicy z Ukrainy pojawili się po raz pierwszy na początku lat 2000 – jeszcze przed wprowadzeniem przepisów pozwalających na zatrudnianie cudzoziemców z wybranej grupy krajów, w tym z Ukrainy, do prac krótkookresowych na podstawie rejestracji oświadczenia o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi. W praktyce oznacza to, że aż niemal jedna trzecia spośród badanych gospodarstw zatrudniających obywateli Ukrainy, korzystała z ich pracy jeszcze przed wprowadzeniem przepisów upraszczających zatrudnianie cudzoziemców w 2006 r. Na skutek ułatwiania polskim rolnikom możliwości zatrudnienia imigrantów zarobkowych, liczba gospodarstw, która zdecydowała się na taką możliwość wzrosła bardzo znacząco. Średnio, jak wynika z przeprowadzonego badania, gospodarstwa zatrudniające cudzoziemców, korzystają z ich pracy już od 7 lat.

Porównanie gospodarstw zatrudniających pracowników z Ukrainy z pozostałymi gospodarstwami wykazuje na szereg różnic pomiędzy nimi w odniesieniu do podstawowych charakterystyk. Po pierwsze gospodarstwa zatrudniające ukraińskich pracowników w obu badanych powiatach były średnio dwukrotnie większe niż pozostałe gospodarstwa. Ich średni areał wynosił 38,1 ha (35,3 ha w Grójcu i 39,7 ha w Płońsku) w porównaniu do 16,1 ha powierzchni gospodarstw niezatrudniających cudzoziemskich pracowników w tych powiatach (odpowiednio 16,1 ha w Grójcu i 16,2 ha w Płońsku).

Wykres 9. Wielkość gospodarstwa zatrudniających i niezatrudniające migrantów w Grójcu i Płońsku według wielkości gospodarstwa (w hektarach)

Po drugie, wśród gospodarstw zatrudniających imigrantów z Ukrainy większy jest także ogólny poziom zatrudnienia. W szczycie sezonu, gospodarstwa te zatrudniają średnio 4.8 osób w Grójcu (razem Polaków i cudzoziemców) i 8.3 w Płońsku, podczas gdy w pozostałych gospodarstwach średnie zatrudnienie wynosi odpowiednio 2.1 i 0.8 osób.

Ponad to, gospodarstwa zatrudniające ukraińskich pracowników znacznie częściej korzystają z dopłat unijnych. W ciągu trzech lat poprzedzających badanie prawie wszystkie te gospodarstwa korzystały z dopłat bezpośrednich. Jeśli chodzi o gospodarstwa, które nie zatrudniały z imigrantów ukraińskich to z dopłat korzystało tylko 40,%) z tych gospodarstw. Analogiczną tendencję zaobserwowano w odniesieniu do dopłat na modernizację gospodarstwa. Korzystało z nich średnio 70,6% gospodarstw zatrudniających Ukraińców i tylko 16,1% gospodarstw niezatrudniających imigrantów. Dopłaty na przetwórstwo otrzymało natomiast 20,7% gospodarstw zatrudniających cudzoziemców i 8,9% pozostałych. W przypadku innych dopłat w tym premii dla młodych rolników, również częściej korzystały z nich gospodarstwa zatrudniające imigrantów.

Tabela 14. Gospodarstwa zatrudniające i niezatrudniające migrantów według celu uzyskiwanych dopłat.

	Grójec		Płońsk		Ogółem	
	Gosp. zatrudniające	Gosp. nie-zatrudniające	Gosp. zatrudniające	Gosp. nie-zatrudniające	Gosp. zatrudniające	Gosp. nie-zatrudniające
dopłaty bezpośrednie	98.6%	36.7%	99.6%	43.1%	99.0%	39.8%
dopłaty do modernizacji gospodarstwa	82.3%	23.0%	55.9%	9.0%	70.6%	16.1%
premie dla młodych rolników	13.5%	10.5%	13.5%	2.8%	13.5%	6.7%
dopłaty do przetwórstwa	19.1%	16.8%	22.7%	0.9%	20.7%	9.0%
inne dopłaty	3.8%	1.1%	0.4%	0.9%	2.3%	1.0%

W obrębie badanych powiatów trudno wskazać dominujący rodzaj produkcji rolnej. W przypadku Grójca, udział gospodarstwa uprawiających rośliny wieloletnie, zajmujących się chowem i hodowlą zwierząt, prowadzących działalność mieszaną czy też uprawiających rośliny jednoroczne jest podobny i wynosi po około 20,0%. W przypadku Płońska, najwięcej jest gospodarstw prowadzących działalność mieszaną (47,2%) a najmniej (wśród wyodrębnionych grup) trudniących się chowem i hodowlą zwierząt (8,8%).

Korzystanie przez gospodarstwa poszczególnych typów z ukraińskich pracowników jest zróżnicowane pomiędzy powiatami. Znaczna ich część zarówno w Grójcu (31,8%) jak i Płońsku (40,9) uprawia rośliny wieloletnie, czyli krzewy, drzewka owocowe, a także truskawki, których uprawa jest bardzo pracochłonna. Wśród pozostałych gospodarstw (niezatrudniających pracowników ukraińskich) gospodarstwa zajmujące się tym rodzajem upraw stanowiły odpowiednio 17,6% w Grójcu i 11,8% w Płońsku. W odniesieniu do innych sektorów istniała istotna rozbieżność między badanymi regionami. Gospodarstwa zajmujące się chowem i hodowlą zwierząt znacznie częściej zatrudniały pracowników z Ukrainy w powiecie grójeckim (32,5% gospodarstw zatrudniających Ukraińców).

Tabela 15. Gospodarstwa zatrudniające i niezatrudniające migrantów w Grójcu i Płońsku według głównego rodzaju produkcji (proc.)

	Grójec			Płońsk		
	Ogółem	Gosp. zatrudniające	Gosp. nie-zatrudniające	Ogółem	Gosp. zatrudniające	Gosp. nie-zatrudniające
Uprawa roślin jednorocznych	19.1	14.7	22	17.4	11.9	20.5
Uprawa roślin wieloletnich	23.2	31.8	17.6	22.3	40.9	11.8
Chów i hodowla zwierząt	21.3	32.5	14	8.8	8.9	8.7
Działalność mieszaną	21.8	11.6	28.4	47.2	33.6	54.9
Inne rodzaje produkcji	14.5	9.2	18	4.3	4.7	4.1

Dwa najczęściej wskazywane powodach, dla których polscy gospodarze zatrudniają ukraińskich pracowników (około połowa gospodarstw w Grójcu i w Płońsku) dotyczyły trudności w znalezieniu polskich pracowników oraz niskich kosztów zatrudnienia Ukraińców. Co więcej, gospodarze często podkreślali, że zaletą ukraińskich pracowników jest ich stała dostępność w gospodarstwie, kiedy są w nim zakwaterowani. Ukraińscy pracownicy stanowią zatem dla polskich gospodarzy przede wszystkim tani i dostępny zasób siły roboczej.

Tabela 16. Gospodarze zatrudniających migrantów według powodów zatrudnienia i powiatu (w procentach) – pytanie wielokrotnego wyboru

	Ogółem	Grójec	Płońsk
Trudność w znalezieniu polskich pracowników	51.4	55.2	46.7
Niskie koszty zatrudnienia cudzoziemca	46.2	47.9	44.1
Łatwa procedura zatrudniania cudzoziemców	29.1	36.5	19.7
Wysoka dyscyplina pracy	32.7	31.9	33.6
Stać obecność pracowników cudzoziemskich zakwaterowanych w gospodarstwie	41.8	39.2	45
Duża dyspozycyjność pracowników cudzoziemskich	33.9	29.2	39.7
Zaangażowanie w pracę pracowników cudzoziemskich	20.1	14.9	26.6
Inne	1.0	1.4	0.4

Kolejną istotną zmienną warunkującą zatrudnianie ukraińskich pracowników jest łatwość procedury zatrudniania. Ten czynnik wskazało aż 36,5% gospodarzy w Grójcu i 19,7% gospodarzy w Płońsku. Mowa jest bez wątpienia o uproszczonej procedurze zatrudniania cudzoziemców opartej na oświadczeniach pracodawców o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca.

Prawie wszyscy gospodarze – 97,2% w Grójcu i 99,1% w Płońsku – korzystali z procedury uproszczonej w wypadku ukraińskich pracowników zatrudnionych w momencie badania. Przy czym udziały gospodarzy, którzy zadeklarowali, że zatrudniali cudzoziemców na podstawie oświadczeń wystawionych przez nich samych były nieco niższe: 95,5% w Grójcu i 96,5% w Płońsku. To oznacza, że jest pewna grupa gospodarzy, którzy nie wystawiają w ogóle oświadczeń, a zatrudniają pracowników ukraińskich posiadających oświadczenia zarejestrowane przez innych pracodawców. Nie jest ta grupa jednak duża. Z takiego rozwiązania korzystało 9,4% gospodarzy zatrudniających ukraińskich pracowników w Grójcu i aż 26,6% – w Płońsku. Udziały te obejmują niewątpliwie gospodarzy, którzy stosują metodę mieszaną: część pracowników zatrudniają na podstawie swoich oświadczeń a część na podstawie oświadczeń innych gospodarzy. Znaczenie zezwoleń na pracę jako ścieżki zatrudniania cudzoziemców, jak wskazują wyniki badania, jest w mazowieckim rolnictwie marginalne.

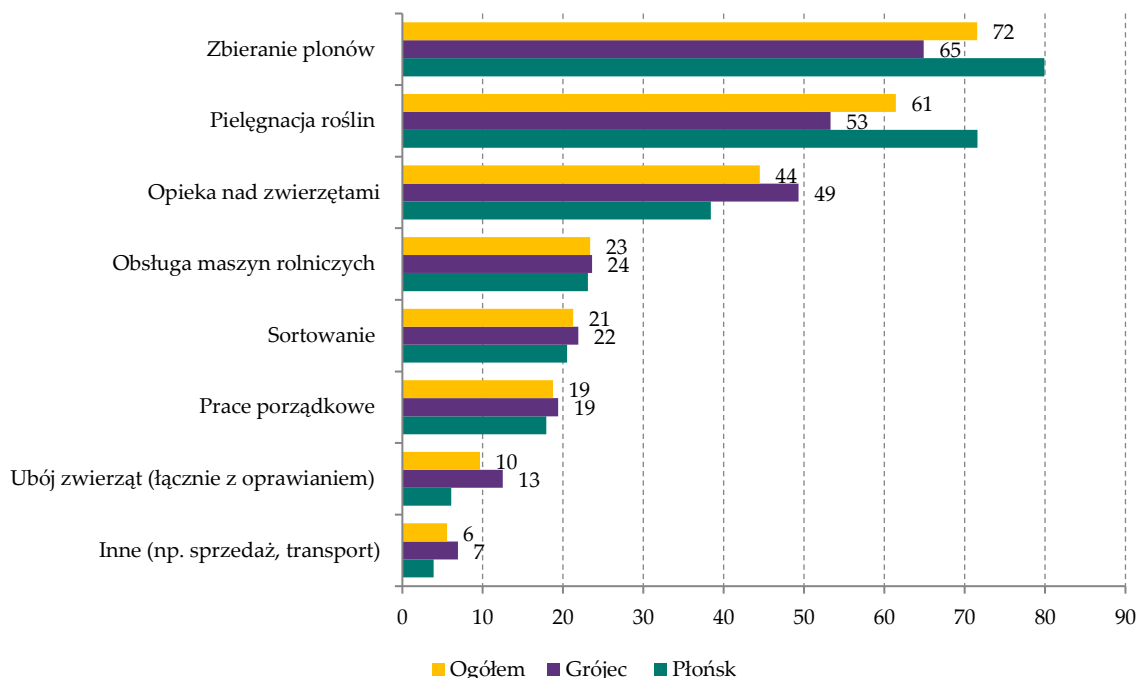
Tabela 17. Gospodarze zatrudniający migrantów według sposobu ich zatrudniania (dane w %)

	Ogółem	Grójec	Płońsk
Oświadczenia wystawione przez gospodarza	95.9	95.5	96.5
Oświadczenia wystawiane przez innych gospodarzy	17.0	9.4	26.6
Zezwolenia na pracę	3.1	2.8	3.5
Inne sposoby	0.7	1.0	0.4

Jeśli chodzi o wielkość zatrudnienia pracowników z Ukrainy to zarówno grójeckie jak i płońskie gospodarstwa w chwili badania zatrudniały przeciętnie kilku pracowników z Ukrainy. W przypadku 90,0% gospodarstw, liczba zatrudnionych nie przekraczała 5 osób, a średnia w przypadku obu powiatów wynosiła około 3 ukraińskich pracowników. Na podkreślenie zasługuje fakt, że badanie było realizowane już po zakończeniu zbioru owoców takich jak truskawki czy czereśnie, kiedy popyt na pracowników rolnych jest szczególnie duży i kiedy gospodarstwa zatrudniają większe liczby pracowników na krótkie okresy. Gospodarze pytani ilu Ukraińców zatrudniali od początku 2016 r. (nie licząc obecnych pracowników) deklarowali, że średnio było to około 8 osób. Wśród badanych miejscowości znalazło się jednak pięć takich, gdzie pracowników ukraińskich zatrudnia się bardzo często i dla których średnie zatrudnienie Ukraińców od początku 2016 roku wyniosło nawet 17,5 osoby. Te różnice pomiędzy średnimi liczbami pracowników zatrudnianych na przestrzeni całego roku i w momencie badania realizowanego w miesiącach jesiennych wskazują na dużą sezonowość zatrudnienia ukraińskich pracowników w polskim rolnictwie.

Ukraińscy pracownicy są zatrudniani przede wszystkim do prostych i czasochłonnych prac, które nie wymagają specjalnych kwalifikacji. W obu powiatach w aż dwóch trzecich gospodarstw do ich obowiązków przede wszystkim zbierania plonów i pielęgnacji roślin. Spora część (około 40% gospodarstwa w obu badanych lokalizacjach) była angażowana także do opieki nad zwierzętami. Do innych zajęć ukraińskich pracowników, w około jednej piątej gospodarstw, należało sortowanie, obsługa maszyn rolniczych i sprzątanie. Cudzoziemców nie angażowano natomiast zbyt często do prac transportowych i sprzedaży zbiorów.

Wykres 10. Gospodarze zatrudniający migrantów według typu prac wykonywanych przez pracowników i według powiatu (w procentach) – pytanie wielokrotnego wyboru

4.3. Charakterystyka pracowników z Ukrainy zatrudnionych w rolnictwie⁵

Pod względem podstawowych cech społeczno-demograficznych, osoby zatrudnione w rolnictwie różnią się nieco od osób przebadanych w aglomeracji warszawskiej i lubelskiej (bez uwzględnienia studentów). W sektorze rolniczym pracuje relatywnie mniej kobiet. W badanych powiatach, stanowiły one 42.7% ukraińskich pracowników rolnych w Grójcu i 45.1% pracowników w Płońsku. Dla porównania w aglomeracji warszawskiej stanowiły one 55,9%, a w aglomeracji lubelskiej 53,0% przebadanej próby.

Wśród pracowników rolnych zdecydowanie odmienna jest też struktura wykształcenia. Wykształcenie wyższe posiadało 3.7% ankietowanych w Grójcu i 8.5% w Płońsku. Dla

⁵ Należy pamiętać, że proces badania w sektorze rolnym polegał na losowaniu gospodarstwa domowego, a następnie przeprowadzenia badania z obywatelami Ukrainy pracujących w tym gospodarstwie. Operatem losowania byli polscy gospodarze, a nie migranci. Procedura ta powoduje, że do reprezentatywności próby migrantów ukraińskich należy podchodzić z ostrożnością. Jednocześnie należy podkreślić, że duża liczba zrealizowanych wywiadów (623 wywiady w powiecie grójeckim i 483 w płońskim), pozwala na uchwycenie tendencji w grupie ukraińskich pracowników rolnych w dwóch badanych powiatach.

porównania wśród migrantów w Warszawie i Lublinie było to około 40,0%. Zdecydowanie wyższy jest natomiast wśród pracowników rolnych udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub niższym. W Grójcu wyniósł on prawie 50,0%, a w Płońsk było to około 25,0% (w tym drugim powiecie wysoki był udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – prawie 40,0%), podczas gdy w badanych aglomeracjach miejskich udział tej grupy nie przekraczał 10,0%.

Pracownicy sektora rolniczego są także mniej doświadczeni od migrantów w badanych aglomeracjach miejskich w przyjazdach zarobkowych do Polski. W obu powiatach blisko cztery piąte badanych przyjechało po raz pierwszy do Polski w ciągu dwóch lat poprzedzających badanie. Dla porównania wśród ogółu migrantów w aglomeracji warszawskiej była to prawie połowa. Taki wynik może wskazywać na to, że sektor rolny stanowi dla migrantów furtkę do wejścia na polski rynek pracy, podczas gdy bardziej doświadczeni migranci podejmują próby znalezienia pracy w innych sektorach.

Tabela 18. Migranci według roku pierwszego przyjazdu do Polski i powiatu (w procentach)

	Ogółem	Grójec	Płońsk
1989-1996	0.1	0.2	0.0
1997-2001	0.9	1.3	0.4
2002-2006	1.8	2.0	1.5
2007-2011	5.7	6.5	4.7
2012	2.6	2.0	3.4
2013	3.2	3.1	3.4
2014	9.4	8.8	10.1
2015	17.5	17.2	17.8
2016	58.9	59.0	58.8

Pod względem wieku i stanu cywilnego, pracownicy rolni są natomiast podobni do imigrantów w aglomeracji warszawskiej. W obu powiatach średni wiek imigrantów wyniósł niewiele ponad 33 lata oraz przeważali wśród nich migranci pozostający w związkach małżeńskich lub nieformalnych (51.4% w Grójcu i 55.5% w Płońsku).

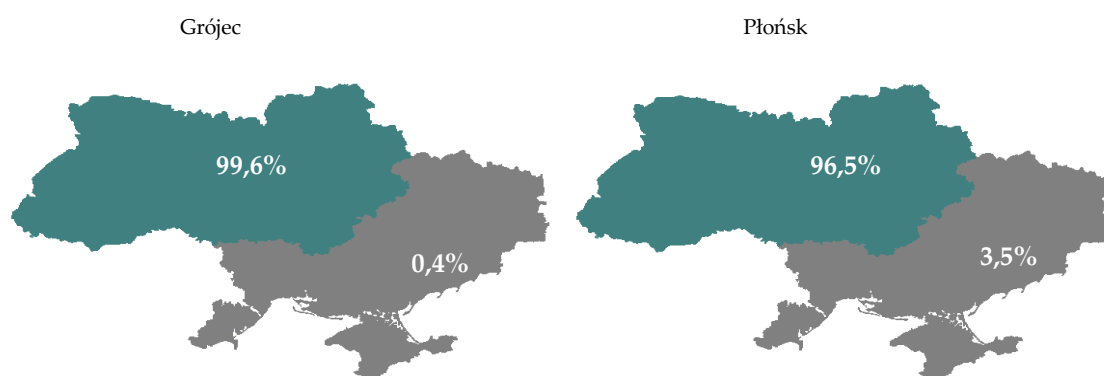
Jeśli chodzi o pochodzenia, wśród ukraińskich pracowników rolnych zdecydowanie dominują osoby pochodzące ze wsi. W obu badanych powiatach stanowiły one ponad trzy czwarte badanych migrantów, a w Grójcu było to aż 93.9% badanych. Wśród migrantów badanych w aglomeracji warszawskiej udział ten nie przekraczał natomiast jednej trzeciej.

Tabela 19. Migranci według wielkości miejscowości zamieszkania na Ukrainie i powiatu (w procentach)

	Ogółem	Grójec	Płońsk
Wieś	86.7	93.9	77.4
Miasto do 100 tys. mieszk.	10.1	4.8	17.0
Miasto 100-500 tys. mieszk.	1.8	0.8	3.1
Miasto powyżej 500 tys. mieszk.	1.4	0.5	2.5

Osoby pracujące w rolnictwie, to prawie wyłącznie osoby pochodzące z rejonów znajdujących się w niedalekiej odległości od granicy z Polską. Prawie połowa – 40,2% badanych przyjechała z trzech obwodów leżących przy granicy z Polską: lwowskiego (16,9%); wołyńskiego (16,1%) i zakarpackiego (7,2%). Następne 40,7% przyjechało z sąsiadujących z nimi obwodów: rowińskiego (8,9%), tarnopolskiego (12,8%) i iwanofrankowskiego (14,0%). Z leżącego za nimi pasa kolejnych trzech obwodów (żytomirskiego, chmielnickiego, czerniowieckiego) przyjechało dalsze 11,0%, co łącznie daje 95,5% wszystkich osób ankietowanych w sektorze rolniczym. Z obwodów wysuniętych najbardziej na wschód przyjechało mniej niż 2,0% osób. Również wśród badanych w aglomeracji warszawskiej i lubelskiej dominowały osoby z zachodniej części Ukrainy jednak ich udział nie był aż tak dominujący. Dla porównania, udział osób z wymienionych dziewięciu obwodów leżących najbliżej Polski w aglomeracji warszawskiej wynosił 73,5%, a w aglomeracji lubelskiej 65,9%.

Wykres 11. Podział na regiony, z których obywatele Ukrainy zatrudnieni w sektorze rolnym przyjechali do Polski.

Jeśli chodzi o warunki pracy Ukraińców zatrudnionych w rolnictwie, to uzyskane wyniki wskazują na stosunkowo duże obciążenie pracą. Średnio pracują oni 6 dni w tygodniu, a ich dzienny czas pracy to ponad 10 godzin. Odsetek migrantów pracujących przez 7 dni w tygodniu oscylował

wokół 10,0%, a jedna czwarta badanych pracowała nawet 12 godzin dziennie. Łącznie średni tygodniowy czas pracy w rolnictwie oscyluje w okolicy 64 godzin tygodniowo.

Według deklaracji migrantów dzienne stawki za pracę to: 85.9 PLN w Grójcu i 82.3 PLN w Płońsku, co daje im miesięczne zarobki na poziomie około 2200 zł. Jest to poziom analogiczny ze średnim miesięcznym wynagrodzeniem osób parujących w aglomeracji warszawskiej, jednak jak wynika z porównania średniego czasu pracy, osoby zatrudnione w rolnictwie na swoje wynagrodzenia pracują zdecydowanie dłużej – 64 godziny, wobec 54 godzin w aglomeracji warszawskiej.

Tabela 20. Średnia liczba dni pracy w tygodniu, godzin pracy w ciągu dnia oraz stawka dzienna za pracę według powiatu

	Grójec	Płońsk
Średnia liczba dni pracy w tygodniu	6.1	6.1
Średnia liczba godzin pracy w ciągu dnia	10.8	10.1
Średnia stawka dzienna (PLN)	85.9	82.3

Migranci pracujący w rolnictwie znacznie częściej otrzymują natomiast dodatkowe świadczenia. Prawie wszystkim (99,5% w Grójcu i 97,9 w Płońsku) gospodarze zapewniają mieszkanie. Również często migranci otrzymują wyżywienie, transport do miejsca pracy oraz pomoc w załatwieniu formalności. W przypadku tych świadczeń liczba wskazań różni się między powiatami, ale w żadnym przypadku nie spada poniżej 50,0% a w przypadku niektórych przekracza 90,0% co jednoznacznie wskazuje na powszechność tych świadczeń.

Tabela 21. Migranci według świadczeń oferowanych przez pracodawców i powiatu (w procentach)

	Grójec	Płońsk
Mieszkanie	99.5	97.9
Wyżywienie	65.2	93.6
Pomoc w załatwianiu formalności	92.1	70.6
Opieka zdrowotna	3.4	16.1
Dojazdy do miejsca pracy	84.9	51.6
Inne świadczenia	0.2	0.4

Zgodne z przewidywaniami, kluczową ścieżkę zatrudniania obywateli Ukrainy w rolnictwie jest uproszczona procedura polegająca na rejestracji oświadczeń o chęci powierzenia pracy cudzoziemcowi. Prawie wszyscy ankietowani w rolnictwie przebywali w Polsce na podstawie wizy właśnie w celu wykonywania pracy na podstawie oświadczenia. Taki wynik, odróżnia tę

grupę od migrantów pracujących w inny sektorach, gdzie osoby z takim typem wizy stanowili tylko dwie trzecie badanych.

Tabela 22. Migranci posiadający wizy według typu wizy i powiatu (w procentach)

	Grójec	Płońsk
Wiza w celu wykonywania pracy lub prowadzenia działalności gospodarczej	0.6	0.0
Wiza w celu wykonywania pracy na podstawie oświadczenia	98.9	99.8
Wiza w celu turystycznym	0.0	0.2
Inna wiza	0.5	0.0

Nieco zaskakujący jest natomiast fakt, że według deklaracji ukraińskich pracowników rolnych posiadali oni na ogół tylko jedno oświadczenie. Sezonowy i krótkoterminowy charakter prac rolnych sugerowałby, że naturalne byłoby aby ukraińscy pracownicy podejmowali się dorywczych prac u różnych gospodarzy. Tymczasem, według otrzymanych wyników, taka praktyka nie występuje. Niemal każdy pracownik ukraiński zadeklarował, że pracował wyłącznie u jednego pracodawcy i był to gospodarz, u którego realizowany był wywiad oraz ten, który wystawił dla migranta oświadczenie. Tylko kilku respondentów przyznało, że pracuje czasem u innych gospodarzy, co przekłada się na wynik mówiący o tym, że ukraińscy pracownicy rolni pracowali u innych gospodarzy średnio nie więcej niż pół godziny tygodniowo.

Tabela 23. Migranci według liczby posiadanych oświadczeń i powiatu (w procentach)

	Grójec	Płońsk
1 oświadczenie	99.0	98.3
2 oświadczenia	1.0	1.5
5 oświadczeń	0.0	0.2

5. Środki przekazywane na Ukrainę

W statystyce bilansu płatniczego informacje o dochodach uzyskiwanych z tytułu pracy w innym kraju ujmowane są w dwóch pozycjach: wynagrodzenia pracowników (pozycja „dochody pierwotne”) i przekazy zarobków (pozycja „dochody wtórne”). Aby sprawdzić ile środków potencjalnie przekazali pracownicy za granicę należy uwzględnić także inne komponenty bilansu.

W pierwszych trzech kwartałach 2017 roku obywatele Ukrainy przekazali do swojego kraju pochodzenia ponad 8,6 mld PLN, co stanowiło około 90% kwoty przekazanej przez wszystkich imigrantów w Polsce. Kwota ta była wyższa o ponad 55% niż w analogicznych trzech kwartałach 2016 roku. Zanotowany wzrost wynikał z rosnących transferów od imigrantów krótkookresowych. Transfery imigrantów długookresowych również istotnie wzrosły, jednak ze względu na dominujący krótkookresowy charakter migracji zarobkowych do Polski, cały czas stanowią one wartość marginalną.

Tabela 24. Środki przekazane za granicę z tytułu pracy obywateli w Polsce

	2015	2016	2017 (I-IIIQ)
Wynagrodzenia pracowników	8 041	12 634	13 978
Podatki i składki	-448	-738	-941
Wydatki pracowników			
sezonowych i przygranicznych	-2 750	-4 321	-4 780
Przekazy zarobków	166	270	351
Środki przekazane z Polski na UA	5 009	7 845	8 607

Według standardów międzynarodowych bilansu płatniczego wynagrodzenia pracowników, stanowią w całości wynagrodzenia z tytułu pracy osiągnięte przez cudzoziemców pracujących za granicą krócej niż rok. Przekazy zarobków to część wynagrodzeń przekazywana do rodzin w kraju przez osoby pracujące za granicą dłużej niż rok, które swoje centrum zainteresowania ekonomicznego mają w kraju będącym miejscem ich pracy.

Aneks - metodologia badania RDS

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone metodą RDS (Respondent Driven Sampling), która w kontrolowany sposób pozwala na dotarcie do respondentów pomimo braku wiedzy o dokładnym miejscu ich przebywania i umożliwia uzyskanie wiarygodnych statystycznie rezultatów. Metoda RDS w dużym uproszczeniu jest zbliżona do metodologii kuli śniegowej i stosowana jest do badania populacji ukrytych, gdzie nie jest znana liczebność populacji i gdzie utrudniony jest proces dotarcia do jej przedstawicieli.

Główną częścią badania imigrantów z Ukrainy był sondaż zrealizowany metodą RDS w aglomeracji lubelskiej. Celem tej części badania było uzyskanie informacji o strukturalnych charakterystykach napływu z Ukrainy do Polski poza woj. mazowieckim i poza województwami z dużymi ośrodkami miejskimi takimi jak Kraków, Poznań czy Wrocław. Na potrzeby badania przez aglomerację lubelską rozumiany był obszar obejmujący Lublin i okolice (w odległości do 50 km), a w szczególności miasta lub gminy: Lublin, Świdnik, Nałęczów, Bełżyce, Piaski, Łęczna, Lubartów oraz Kraśnik, Opole Lubelskie, Puławy i Ostrów Lubelski.

Badaniem objęci zostali obywatele Ukrainy w wieku 18 lub więcej lat, którzy przyjechali do Polski po raz pierwszy nie wcześniej niż w 1989 roku i przebywali w momencie badania na terenie aglomeracji lubelskiej. Wykluczenie z badania migrantów, którzy przyjeżdżali do Polski wcześniej, służyło ograniczeniu próby do cudzoziemców, którzy rozpoczęli przyjazdy do Polski po zapoczątkowaniu transformacji ustrojowej, która dała początek współczesnemu napływowi cudzoziemców do Polski. Podobne podejście zastosowano w innych badaniach sondażowych imigrantów. Pomimo iż głównym przedmiotem badania była aktywność ekonomiczna migrantów w Polsce i związane z nią transfery do kraju pochodzenia, grupa badana została zdefiniowana szeroko i objęła nie tylko migrantów podejmujących pracę w Polsce. Zaliczali się do niej migranci, którzy przyjechali do Polski w celu innym niż turystyczno-wypoczynkowy, w związku z leczeniem i w odwiedziny u znajomych. W ten sposób wykluczono z badania obywateli Ukrainy, których pobyt w Polsce można traktować jako jedynie okazjonalny. Włączono do niego natomiast osoby podejmujące studia w Polsce, osoby przybyłe do rodziny i inne.

Badanie zostało zrealizowane przez Stowarzyszenie Homo Faber w Lublinie przy współpracy z Fundacją Ośrodek Badań nad Migracjami w okresie od września do listopada 2016 roku. Realizacja badania zajęła 2 miesiące. Pierwszy wywiad odbył się 8 września, a ostatni – 9 listopada. realizowano łącznie 400 wywiadów, przy czym próba została podzielona na dwie pod-próby: 100 osób, które kształcą się w Polsce w szkole lub na uczelni w trybie dziennym lub wieczorowym (dalej nazywane „studentami”), 300 osób, które nie kształcą się w Polsce w powyższy sposób (do tej pod-próby weszły jednak osoby, które kształcą się na studiach

zaocznych, eksternistycznych, podyplomowych oraz kursach dokształcających) (dalej nazywani „migrantami”). Wyodrębnienie w próbie populacji studentów wynikało z tego, że w Lublinie jako mieście studenckim populacja ukraińskich studentów jest szczególnie duża. Biorąc pod uwagę bardzo dużą dynamikę rekrutacji wśród studentów zaobserwowaną we wcześniejszych badaniach zabieg ten miał na celu zapewnienie odpowiedniej rekrutacji migrantów nie podejmujących studiów w aglomeracji lubelskiej.

Opisywana metoda RDS jest zmodyfikowaną wersją metody kuli śnieżnej. Modyfikacja polega na wprowadzeniu do tejże metody podwójnego systemu zachęt, czyli nagradzaniu respondenta zarówno za udzielenie wywiadu, jak i za zwerbowanie kolejnych osób do uczestnictwa w nim. Początek badania wygląda podobnie jak w metodzie kuli śnieżnej, czyli od losowego wybrania pierwszych osób zwanych „ziarenkami” (seeds) lub fala zerowa. Osoby te po udzieleniu wywiadu są proszone przez ankieterów o zrekrutowanie do badania określonej liczby osób (pierwsza fala). Osoby z fali pierwszej po udzieleniu wywiadu również proszone są o zrekrutowanie kolejnych osób do badania, czyli respondentów z fali drugiej, i tak dalej, aż do zakończenia badania, czyli osiągnięcia określonej puli wywiadów. W przeciwieństwie do metody kuli śnieżnej, w RDS respondent sam, poprzez przekazanie specjalnego kuponu, decyduje, kogo spośród swoich znajomych lub przyjaciół zaprosić do udziału w badaniu. W ten sposób zapraszane osoby bez ujawniania badaczowi swojej tożsamości same mogą podjąć decyzję o wzięciu (lub nie) udziału w badaniu. Osobom rekrutującym zależy na tym, żeby wzięły w nim udział osoby rekrutowane przez nich, gdyż liczą na otrzymanie dodatkowego wynagrodzenia z tytułu ich udziału w badaniu (nagroda za rekrutację). Rekrutowanym jest jednocześnie trudniej odmówić uczestnictwa w badaniu osobie znajomej niż nieznanemu osobiście badaczowi.

Badani otrzymywali wynagrodzenie za wywiad oraz za każdą rekrutowaną do badania osobę. Otrzymywane stawki te zostały określone w odniesieniu do stawek płac otrzymywanych przez migrantów ukraińskich tak, żeby rekompensowały one czas poświęcony na badanie. Każdy badany mógł zaprosić do badania co najwyżej dwie osoby (dostawał dwa kupony do rozdania wśród znajomych migrantów). Badanie realizowano na terenie kampusu Uniwersytetu Warszawskiego (wykonawca to Fundacja OBM UW). Wywiady były umawiane telefonicznie z wyprzedzeniem z zachowaniem anonimowości badanych (badani nie podawali swoich danych osobowych przy okazji umawiania i realizacji wywiadu).

Bibliografia

Gile, K. (2011), Improved Inference for Respondent-Driven Sampling Data with Application to HIV Prevalence Estimation, *Journal of the American Statistical Association*, 106 (493), str. 135-46.

Górny A., P. Kaczmarczyk, J. Napierała, S. Toruńczyk-Ruiz (2013), Metody badania aktywności ekonomicznej imigrantów w Polsce. Szanse i ograniczenia, Materiały seminaryjne Narodowego Banku Polskiego.

Heckathorn, D. D. (1997), Respondent-Driven Sampling: A New Approach to the Study of Hidden Populations, *Social Problems* 44(2), str. 11-34.

International Monetary Fund (2013), *Balance of Payments and International Investment Position Manual Sixth Edition* International Monetary Fund (2009), *International transaction in remittances, Guide for compilers and users*, Washington: International Monetary Fund

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Analizy i Rapory, Cudzoziemcy pracujący w Polsce - statystyki Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy (2015, 2016), Informacja na temat zatrudniania cudzoziemców w Polsce,

Napierała, J., A. Górny (2011), *Badania migrantów jako przedstawicieli populacji „ukrytych” – dobór próby sterowany przez respondentów*, w: P. Kaczmarczyk (red.), *Mobilność i migracje w dobie transformacji*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, str. 155-193.

Narodowy Bank Polski, Bilans Płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej

Stark, O. (2010). Reasons for remitting. *World Economics* 10(3): 147-157.

The New York Times (2014), Ukraine Crisis in Maps. A visual guide to the continuing conflict, online: <http://www.nytimes.com/interactive/2014/02/27/world/europe/ukraine-divisions-crimea.html?r=0>